

ULUĞBEY KİMDİR ?

Uluğ Bey, 22 Mart 1393 tarihinde Sultaniye’de doğmuştur. Asıl adı Mehmet Torgay’dır. Timur’un torunudur, Annesi Gövherşad ise ünlü Türk komutanı ve devlet adamlarından olan Gıyaseddin Tarkanın kızıdır. Dünyaya geldiğinde dedesi Timur büyük bir seferdeydi. Timur torunu olduğunu haber alınca çok mutlu oldu. O kızgın ve sert başbuğ, yerini nurlar saçan birisine bırakmıştı. Aldığı esirleri öldürmeyerek bağışladı, böylece Muhammed Taragay, doğumuyla birçok insanın hayatını kurtarmış oldu. Dedesi Timur tarafından çok sevilmesi nedeniyle kendisinde “**Uluğ Bey**” denilmiştir.

11 yaşında iken Kur’an-ı Kerim’i ezberlemiş ve Arapça diline mükemmel konuşuyordu.

13 yaşında iken Horasan ve Maveraünnehir eyaletlerine hakan naibi oldu. Başkent seçtiği Semerkant’ta, müstakil bir hükümdar gibi hareket etti. Boş zamanını kitap okumak ve bilginlerle ilmi konular üzerinde konuşmakla geçirirdi, okuduğu kitabı kelimesi kelimesine hatırında tutacak kadar belleği vardı

Babası hükümdar Muînüddin Şah Ruh’un ölümü üzerine hükümdar oldu. 38 yıllık saltanatı sırasında matematik ve astronomi ile yakından ilgilendi. İnceleme için Çin’e kadar heyetler gönderdi. Uluğ Bey Semerkant’ta bir medrese, bir de rasathane yaptırdı, medresenin kapısına “**İlim tahsil etmek her Müslümana farzdır**” hadisini yazdırdı.

Matematikçi, astronom, tarihçi ve şair olan Uluğ Bey, Mesud el-Kâşî, Ali bin Muhammed (Ali Kuşçu) gibi bilginleri sarayına topladı.

Uluğ Bey, astronomi çalışmalarının temelini teşkil eden **trigonometri** ilmi üzerinde de geniş çalışmalar yaptı.

Uluğ Bey ülkeler fethetmekten ziyade, gökyüzü âleminde araştırmalar yapmayı, gök kubbenin sırrını çözmeye çalışmayı tercih ediyordu.

Uluğ Bey zamanında yeni astronomi aletleri yapılmış, eski aletler geliştirilmiş, gökyüzünün bir de haritasını yapmayı başarmıştı.

İlhanlılar zamanında yapılan rasatları tekrar gözden geçiren ve 12 yıl boyunca rasat yapan Uluğ Bey, 1437'de, büyük eseri Uluğ Bey Zici'ni yazdı. Bu eser, daha önce yazılan 'zic'lerin yanlışlarını düzeltiyor ve yıldızların hareketlerini daha mükemmel gösteriyordu. Uluğ Bey'in bu eseri 1665'te Oxford'da İngilizce ve 1853'te de Fransızca olarak basıldı.

Bu eserin asıl kopyalarından biri Irak ve İran savaşlarından sonra Türkiye'ye getirilmiş ve halen Ayasofya kütüphanesinde dir.

Milletlerarası Astronomi Derneği de Ay yüzeyindeki bir kratere onun adını verdi. Beş ülkenin astronomlarından oluşan bir komisyonun hazırladığı Ay Haritasında, üç Türk astronomunun adları da yer alır. Bunlar Uluğ Bey, Beyruni ve Nasireddin Tûsî'dir.

Kozmografya konusunda yazdığı bir kitap da günümüze kadar, birçok ilmî araştırmalara kaynak olmuştur. Uluğbey'in Sarayı'nda çalışanlar içerisinde Anadolu'nun çeşitli yerlerinden, özellikle İstanbul'dan çok sayıda bilim adamları, mimarlar, sanat temsilcileri vardı. Yani Uluğbey, Türkistan'da yaşasa da, onun tüm çalışmaları Anadolu ve diğer Türk elleri ile sıkı bağlıydı. Rastlantı değildir, onun ölümünden sonra saraydaki bilim adamları Anadolu'ya gelerek burada Osmanlı'nın bilimsel gelişimine katkıda bulundular.

Uluğ Bey “İlmin hükümlerinde olduğu bir ülkenin ferdi olmayı hükümdar olmaya tercih ederim.” sözüyle ilme verdiği önemi en iyi şekilde anlatmıştır.

Oğlu Abdülatif Mirza, o iyi yürekli, âlim ve kâmil babanın oğlu değilmiş gibi, Uluğ Bey ile taban tabana zıt karakter taşıyan bir insandı. Babasına baş kaldırıp yenilmesinden sonra, onun verdiği manevî dersi alamamıştı. Serbest kalır kalmaz derhal yeni bir darbenin hazırlıklarına koyuldu. Babası Uluğ Bey’e tekrar baş kaldırdı ve onun üzerine tekrar saldırdı.

Bu ikinci savaşta Uluğ beyin emrindeki kuvvetler yenildi. 54 yaşındaki baba, âsi oğlunun eline esir düştü. Uluğ Bey, oğluna göstermiş olduğu anlayış ve merhameti ne yazık ki ondan göremedi. İsyankâr evlât, savaşın galibi kumandan olarak, babasını 25 Ekim 1449 tarihinde ölüme mahkûm etti. Kendisini mahkum eden oğluna “**Ata sözünü emr-i vacip bilir misin, bilmez misin, senin bileceğin bir şey. Fakat son nasihatimi dinle: İstersen babanı katlettir, istersen Maverâünnehir’den sürersin. Bu da senin bileceğin bir şey. Ama senden son dileğim, babanın ilim yolunda yaptığı işlere, onun talebe ve üstadlarına ilişmemendir.**” demiştir.

Oğlu baba katili olmak istemiyordu, fakat etrafındakiler bırakmıyordu, kurulan plan üzerine Uluğ Bey hacca gönderilecek ve yolda katlettirilecekti. Ölüm, Uluğ beyi Hacca giden yolda yakaladı ve o kutsal yere gidmeden 27 Ekim 1449 yılında kiralanan katil tarafından öldürüldü. Dedesi Timur Han’ın yanına defnedildi.

Uluğ Bey bugün Türk-İslam dünyasının, aynı zamanda tüm dünyanın en ünlü astronomu, bilim ve devlet adamı olarak kalmaya devam ediyor. Doğduğu vatani Özbekistan’da onun adı ebedileştirildi ve her yıl doğum ve ölüm günü özel törenlerle kutlanmaktadır.